

Polski Parlament uchwałami Sejmu z 29 października 2021 r. oraz Senatu z 26 listopada 2021 r. zdecydowały, że jednym z patronów Roku 2022 będzie Ignacy Łukasiewicz. W tym roku obchodzimy bowiem 200-lecie urodzin (8 marca 1822 r. w Zadusznikach) i 140-lecie śmierci (7 stycznia 1882 r. w Chorkówce) tego farmaceuty, wybitnego przedsiębiorcy, a przede wszystkim pioniera przemysłu naftowego w Europie i wynalazcy lampy naftowej. Gdy w nocy 31 VII 1853 r. we lwowskim szpitalu przeprowadzono operację ratującą życie, było to możliwe dzięki zastosowaniu sztucznego oświetlenia, właśnie za pomocą po raz pierwszy wówczas zastosowanej rzeczonyj lampy.

Postać Ignacego (właściwie: Jan Boży Józef Ignacy) Łukasiewicza jest też warta przypomnienia z tego powodu, iż przez trzy semestry był słuchaczem nadzwyczajnym na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, a w trakcie swoich studiów uczęszczał na wykłady i ćwiczenia z zakresu farmacji. Życie i działalność Ignacego Łukasiewicza przybliżyli w najnowszej publikacji Piotr Franaszek, Paweł Grata, Anna Kozicka-Kołaczkowska, Mariusz Ruszel, Grzegorz Zamoyski: *Ignacy Łukasiewicz. Prometeusz na ludzką miarę*, Warszawa: PIW, 2021. W krótkim szkicu przedstawię jego sylwetkę li tylko w oparciu o akta uniwersyteckie, przechowywane w Archiwum UJ.

***

Podstawowe informacje przynoszą tzw. rodowody, czyli własnoręcznie wypełniane karty wpisowe, oraz prowadzone ręką uniwersyteckiego urzędnika katalogi wydziałowe (dziekańskie) słuchaczy (studentów).

Z pierwszej kategorii źródeł dowiadujemy się, że Ignacy Łukasiewicz urodzony w Zadusznikach w obwodzie tarnowskim w 1822 r. na podstawie świadectw szkolnych, egzaminu tyrocynalnego i praktyki we lwowskiej aptece Mikolasza wpisał się w charakterze słuchacza nadzwyczajnego na Wydział Filozoficzny UJ na semestr zimowy roku akademickiego 1850/51 na przedmioty z zakresu farmacji. Wyjaśnijmy tu, że egzamin tyrocynalny składany przed „gremium aptekarskim” był pierwszym egzaminem zawodowym, do którego podchodziło się po czterech latach (lub dwóch latach – w zależności od obowiązującej ordynacji) praktyki aptekarskiej. Ignacy Łukasiewicz złożył go w 1840 r. w Rzeszowie, w wieku osiemnastu lat. Nasz bohater od 1848 r. do 1850 r. odbywał kolejną praktykę w aptece Piotra Mikolascha, „Pod Żłotą Gwiazdą” we Lwowie.

W chwili wpisu podał, że ojciec Józef, już nie żył (zmarł pod koniec 1836 r.). Nie żyła również – ale na to nie ma potwierdzenia w aktach uniwersyteckich – jego matka Apolonia z domu Świetlik. W semestrze tym mieszkał w Krakowie przy ul. Grodzkiej 103. Wybrał cztery przedmioty przewidziane ordynacją studiów farmaceutycznych. A mianowicie: „Chemia nieorganiczna, farmaceutyczna i policja sądowa” wykładaną przez Floriana Sawiczewskiego, 10 godzin w tygodniu, „Botanika” u Ignacego Czerwiakowskiego, 6 godzin w tygodniu, „Mineralogia” u Ludwika Zeisnera (tu podaję pisownię stosowaną przez samego Ignacego Łukasiewicza), 6 godzin w tygodniu oraz „Fizykę” u Stefana Kuczyńskiego 7 i pół godzin w tygodniu. Wpis został zatwierdzony 14 (19) października 1850 r.

Na semestr drugi tegoż samego roku akademickiego wpisał się na podstawie świadectw frekwencyjnych z odbytych już wykładów. Tym razem mieszkał przy ul. Grodzkiej 99. Wybrał trzy wykłady: „Farmakognozja” (4 godziny w tygodniu), „Chemia policyjno-sądowa” (1 godzina tygodniowo) oraz „Chemia ogólna” (5 godzin w tygodniu). Wszystkie prowadzone przez Floriana Sawiczewskiego.

Na swój trzeci semestr studiów farmaceutycznych w UJ – semestr zimowy roku akademickiego 1851/52 – wybrał te same wykłady co w półroczu poprzednim.

Tyle wiemy analizując rodowody (AUJ, S II 447A, 447B, Rodowody słuchaczy).

***

Nieco więcej informacji dostarczają karty wpisowe dla Dziekanatu (AUJ, WF II 206, 207, Karty wpisowe słuchaczy). I tak w pierwszym swoim semestrze studiów w UJ (1850/51 semestr zimowy) Ignacy Łukasiewicz uczęszczał na cztery dodatkowe wykłady: trzy do Stefana Kuczyńskiego: „Nauka o ciepłe” (3 godziny tygodniowo), „Nauka o magnetyzmie” (3 godziny tygodniowo), „Nauka o elektryczności” (półtorej godziny tygodniowo) oraz do Ludwika Zeisnera: „Nauka o skałach” (1 godzina tygodniowo). Dziekan, z adnotacją: „uczęszczał pilnie” zaliczył semestr 15 kwietnia 1851 r.

Na semestr drugi (1850/51 semestr letni) poza trzema wykładami, które widnieją na karcie rodowodowej, a tutaj nazwał: „Nauka o lekach chemicznych organicznych”, „Nauka o truciznach i odtrutkach chemicznych” oraz „Chemią organiczną ogólną” wpisał się na: „Botanika szczególna zastosowanie” (5 godzin tygodniowo), „Wycieczki botaniczne z ćwiczeniami” 95 godzin tygodniowo), oba u Ignacego Czerwiakowskiego,

„Fizyka doświadczalna” (5 godzin tygodniowo) u Stefana Kuczyńskiego, „Zoologia” (4 godziny tygodniowo) u Ludwika Zeisznera. Dziekan, również z adnotacją „uczęszczał pilnie” zaliczył semestr. Ciekawy jest wpis – poczyniony ręką urzędnika a nie Ignacego Łukasiewicza – a dotyczący miejscowości urodzenia. Według tego wpisu nasz bohater urodził się w Zadusznikach vel Gałuszowicach. Wynika to z faktu, iż Zaduszniki należały do parafii rzymskokatolickiej, która znajdowała się w miejscowości Gałuszowice.

Jeżeli chodzi o trzeci semestr studiów (1851/52 semestr zimowy) otrzymujemy następujące informacje. Według wpisów w katalogu wydziałowym Ignacy Łukasiewicz uczęszczał na dwa wykłady: „Farmakognozja i chemia policyjno-prawnicza” (5 godzin) u Floriana Sawiczewskiego oraz „Chemia ogólna nieorganiczna” u Emiliana Czyrniańskiego (5 godzin tygodniowo). „Otrzymał podpis” – czyli zaliczenie semestru i wysłuchanych wykładów – 23 marca 1852 r.

Tak przedstawia się tok studiów farmaceutycznych Ignacego Łukasiewicza w UJ po przeanalizowaniu kart wpisu; rodowodów i dla Dziekanatu.

***

W ogólnie dostępnych biogramach Ignacego Łukasiewicza czytamy: w sierpniu 1848 podjął pracę w aptece "Pod Żółtą Gwiazdą", której właścicielem był Piotr Mikolasch. Dzięki jego wstawiennictwu dostał zgodę na opuszczenie miasta i rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie zdał wszystkie egzaminy z wyjątkiem farmakognozji, co uniemożliwiło mu otrzymanie dyplomu. Dyplom magistra farmacji uzyskał na Uniwersytecie Wiedeńskim 30 VII 1852 (<http://www.wiki.ormianie.pl>, dostęp 16 maja 2022 r.).

Zdanie powyższe wymaga krótkiego wprowadzenia oraz skorygowania.

Studia z zakresu farmacji w Krakowie zostały wprowadzone w 1783 r. w czasach Szkoły Głównej Koronnej, kiedy to na katedrę farmacji i materii medycznej został powołany Jan Szaster. Studia te były prowadzone na dwóch fakultetach: rozpoczynało się na Wydziale Filozoficznym, a kończyło na Wydziale Lekarskim. W omawianym okresie trwały dwa lata i kończyły się złożeniem egzaminów ścisłych na stopień magistra farmacji.

Warunkiem wpisania się na te studia nie była matura lecz ukończenie co najmniej sześciu klas gimnazjum, odbycie praktyki aptekarskiej i zdanie tzw. egzaminu

tyrocynalnego przed gildią aptekarską. Słuchacze (studenci) farmacji posiadali status słuchaczy nadzwyczajnych. Były to jedne z pierwszych studiów zawodowych, po ukończeniu których uzyskiwało się prawo wykonywania zawodu.

Tok studiów (czy ordynacja studiów – jak wówczas najczęściej mawiano) podlegał zmianom. Odnieśmy się tylko do Krakowa. Do 1850 r. studia w zakresie farmacji opierały się na Statucie Organicznym UJ z 1833 r. i trwały trzy lata (sześć semestrów), a od 27 maja 1850 r. (z nowelizacjami w 1852 r., 1859 r. i w kolejnych) wszedł w życie reskrypt wiedeńskiego Ministerstwa Wyznań i Oświaty (MWiO), zakładający dwuletni (czterosemestralny) cykl studiów.

W literaturze pamiętnikarskiej – jak chociażby we wspomnieniach Władysława Ludwika Anczyca, kolegi Ignacego Łukasiewicza z uniwersyteckiej ławy – a co za tym idzie i naukowej pojawia się informacja, iż z powodu biegłości w studiowaniu farmacji, dużej wiedzy, etc. Ignacy Łukasiewicz chciał przystąpić do egzaminów ścisłych – tzw. rygorozów – na stopień magistra farmacji już po pierwszym roku swoich studiów. Co o to mówią źródła uniwersyteckie?

Dnia 17 maja 1851 r. Ignacy Łukasiewicz (AUJ, WL II 572, Akta osobowe studentów farmacji) złożył do wiedeńskiego ministra wyznań i oświaty Leopolda hrabiego Thun und Hohenstein podanie o dopuszczenie do rzeczonych egzaminów w oparciu o wysłuchanie dwóch semestrów wykładów w zakresie farmacji w UJ, zaliczonych praktyk aptekarskich, egzaminów tam złożonych. Pismo zostało przesłane 20 maja najpierw lwowskiemu Gubernium, a te przesłało je 26 maja Uniwersytetowi do opinii. Przedstawił ją 16 czerwca Florian Sawiczewski, który stwierdził, że kandydat nie przedstawił udokumentowanego (urzędowego) potwierdzenia, że na którymkolwiek z „uniwersytetów cesarstwa kurs farmakognozji uzyskał, a przedmiot ten za nader ważny i konieczny dla aptekarzy uważam”, przeto wniósł, aby nie przychylić się do wniosku petenta. Wniosek ten omawiany był 4 lipca 1851 r. na posiedzeniu Kolegium Profesorów Wydziału Lekarskiego. Gremium to przychyliło się do opinii Floriana Sawiczewskiego.

***

Informacje powyższe upoważniają do wyciągnięcia kilku ważkich wniosków.

I tak, po pierwsze, przedmioty wybrane i widniejące na kartach w tak zwanym katalogu wydziałowym dla dziekana, z racji widniejącego tam podpisu, należy uznać za właściwy wykaz zajęć na które Łukasiewicz uczęszczał w UJ.

Po drugie, Ignacy Łukasiewicz chciał być dopuszczony do egzaminów ścisłych na stopień magistra farmacji w UJ, już po pierwszym roku, a nie po drugim, jak nakazywały przepisy. Nie miał jednak poświadczenia wysłuchania całości wykładu z zakresu farmakognozji. Uzupełnił go w trakcie swojego trzeciego semestru studiów.

Po trzecie, po ich wysłuchaniu, nie pochodząc do jakichkolwiek egzaminów w Krakowie przeniósł się do Wiednia, gdzie na tamtejszej Rudolphinie wysłuchał czwartego semestru studiów i złożył dwa egzaminy ścisłe na stopień magistra farmacji – ocenione jako „bene” – oraz przedstawił rozprawkę „Baryta et Anilinum: „I. Łukasiewicz Ignatius, Galicianus e Zaduszniki, natus 8 Marti 1822, absolvit gymnasia et tirocinium Resovio, cursum pharmac[iae] Cracoviae et Vienno, rigore examinatus pro magistr[o] Pharmac[iae]. Die 30 Julii 1852 c.c. Bene”.

Źródła i literatura

AUJ, S II 447A, 447B, Rodowody słuchaczy;

AUJ, WF II 206, 207, Karty wpisowe słuchaczy;

WL I 2, Dziennik podawczy Wydziału Lekarskiego;

AUJ, WL II 44, Protokoły posiedzeń Kolegium Profesorów Wydziału Lekarskiego;

WL II 572, Akta osobowe studentów farmacji.

Piotr Franaszek, Paweł Grata, Anna Kozicka-Kończakowska, Mariusz Ruszel, Grzegorz Zamoyski: *Ignacy Łukasiewicz. Prometeusz na ludzką miarę*, Warszawa: PIW, 2021

<http://www.wiki.ormianie.pl>, dostęp 16 maja 2022 r.

<https://pl.wikipedia.org>, dostęp 16 maja 2022 r.